

Sekcja Wychowanków Politechniki Kijowskiej
przy Zarządzie Głównym Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT

Janusz Fuksa

WSPOMNIENIA Z KIJOWA

XVIII

**SŁOWNIK BIOGRAFICZNY
WYCHOWANKÓW
POLITECHNIKI KIJOWSKIEJ**

Wrocław

maj

2007

Janusz Fuksa
SŁOWNIK BIOGRAFICZNY WYCHOWANKÓW
POLITECHNIKI KIJOWSKIEJ

Skład komputerowy: autor
Część I przygotował: Józef Węgrzyn
W procesie wydawniczym uczestniczył: Andrzej Sarzyński
Na okładce główny gmach Politechniki Kijowskiej:
rysunek Olgi Nikodem

Wydawca: Sekcja Wychowanków Politechniki Kijowskiej
przy Zarządzie Głównym FSNT NOT w Warszawie
Nakład: 50 egz.

SPIS TREŚCI

WSTĘP

CZEŚĆ I

Borowski Leon
Czyżewski Mikołaj
Dobrzański Aleksander
Girtler Jan
Graff Jan
Graff Tadeusz
Grzymałowski Stanisław
Kaniewski Stanisław
Pomianowski Jerzy
Skrzypiński Jan
Skudro Antoni
Szaniawski Karol
Świętosławski Wojciech
Wierzejski Witold

CZEŚĆ II

Bukalski Henryk
Fuksa Janusz
Laskowski Eugeniusz
Lecyk Eugeniusz
Lis Zdzisław
Maron Edmund
Miksa Tadeusz
Mnich Andrzej
Olszewski Józef
Pawlikowski Tadeusz
Ratusiński Zdzisław
Wasilewski Janusz
Węgrzyn Józef
Wiechecki Paweł

SKRÓTY

WSTĘP

Zarząd Główny Naczelnej Organizacji Technicznej w 1984 r. podjął uchwałę w sprawie wydawania *Słownika Biograficznego Techników Polskich*. Pierwszy jego tom ukazał się w 1989 r. *Słownik* corocznie zamieszcza biogramy zasłużonych techników, działających od czasów najdawniejszych.

W słowie wstępnym do 1. tomu prezes NOT prof. dr hab. inż. **Jan Kaczmarek** pisał, że *Słownik* „zmierza do wydobycia, ocalenia od zapomnienia i zinwentaryzowania osiągnięć i zasług Polaków w rozwoju nauk technicznych oraz praktyki technicznej, zarówno w ojczyźnie, jak i na świecie.” I dalej: „Wierzmy, że pokolenia naszych młodych kolegów będą czerpały z historii wiedzę o tym, jak tworzyli i pracowali ich dziadowie i ojcowie. Pragniemy także, aby te doświadczenia stały się inspiracją i zachętą do dalszego rozwijania ich zdolności dla dobra polskiej techniki i gospodarki, dla pomnażania wkładu naszego narodu w dorobek całej ludzkości.”

Ukazało się dotychczas 17 tomów *Słownika*, zawierających ponad 2 tysiące biogramów. Od 10 lat w redakcji *Słownika* działa **Józef Piłatowicz** (obecnie redaktor naczelny, poprzednio redaktor naukowy).

W *Słowniku* znaleźliśmy 14 postaci związanych nauką lub pracą z Politechniką Kijowską.

Monumentalne wydawnictwo FSNT NOT skłoniło nas do podjęcia własnej próby zebrania biogramów absolwentów KPI, zwłaszcza tych starszych, w zbiorze, który nazwaliśmy *Słownik Biograficzny Wychowanków Politechniki Kijowskiej*. Wzorem był dla nas też podobny słownik biograficzny: *Xmo e xmo – довідник – професору HTVY KIII*, opublikowany w Kijowie na stulecie uczelni w 1998 r. *Słownik* nasz, powielony w minimalnym nakładzie, jest przeznaczony dla członków Sekcji, nie ma więc charakteru publikacji otwartej. Dlatego pozwoliliśmy sobie na wykorzystanie w I części biogramów z wielkiego *Słownika* NOT-owskiego, ze skrótami i z pominięciem bibliografii. W części II zamieściliśmy natomiast biogramy powojennych absolwentów KPI, którzy nam je udostępnili.

Wszystkie osoby opisane w tym zbiorze łączy jedna cecha: są wychowankami Politechniki Kijowskiej, która wyposażyła ich w wiedzę na całą późniejszą drogę życia zawodowego. Pierwsi powojenni absolwenci patrzą na nią z perspektywy półwiecza. Młodszy, wśród codziennych trosk i kłopotów zawodowych, tylko sporadycznie znajdują czas na powrót do studenckich wspomnień. Ale wszyscy, jak sądzę, chętnie wracają, nie tylko we wspomnieniach, do uczelni, która potrafiła z nas stworzyć wyjątkowo zgraną grupę ludzi podobnie myślących i czujących tę samą wdzięczność dla uczelni za wiedzę, ukształtowanie charakterów, postaw i późniejszych losów. Z całą pewnością broszura ta, zawierająca opisy sylwetek absolwentów KPI sprzed wojny i z lat powojennych, stanie się pamiątką dla nas i naszych dzieci.

Janusz Fuksa

CZEŚĆ I

LEON BOROWSKI

Leon Borowski (1884-1951), prof. zw. mgr inż., specjalista budowy dróg, pierwszy prezes Związku Inżynierów Drogowych RP.

Urodził się 14.IV.1884 r. w Humaniu na Podolu jako syn Jana – lekarza. Ukończył (1903) także gimnazjum, po czym wstąpił na wydz. inżynieryjno-budowlany Kijowskiego Instytutu Politechnicznego, na którym w 1913 r. uzyskał dyplom.

Od 1914 do 1915 był inż. powiatowym w Taraszczy (gub. kijowska), a od 1915 do 1918 pracował przy robotach wojenno-drogowych w kijowskim okręgu komunikacji.

Po przyjeździe do Warszawy B. został zatrudniony od 1920 r. w Okręgowej Dyrekcji Robót Publicznych woj. warszawskiego, początkowo jako referent i radca, od 1926 r. jako kierownik oddziału drogowego; po reorganizacji w 1932 – w wydziale komunikacyjno-budowlanym Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie; w l. 1935-39 był tego wydziału naczelnikiem. Równocześnie w l. 1921-24 wykładał budowę dróg gruntowych w Państwowej Szkole Drogowej. W l. 1922-34 był st. asystentem na katedrze budowy dróg i robót ziemnych wydziału inżynierii lądowej Politechniki Warszawskiej. W 1934 uzyskał stopień docenta inżynierii drogowej. Na wydziale geodezyjnym (od 1933 oddział mierniczy wydziału inżynierii) wykładał w l. 1924-39 encyklopedię nauk inżynierskich, a na grupach: drogi i mosty oraz miejsko-budowlanej wydziału inżynierii w l. 1937-39 – zagadnienia ekonomiczne gospodarki drogowej. W 1939, po śmierci prof. Melchiora Nestorowicza, został powołany na kierownika Zakładu Budowy Dróg i Robót Ziemnych.

Pracując na politechnice B. współdziałał z M. Nestorowiczem w organizacji Drogowego Instytutu Badawczego tej uczelni oraz Stowarzyszenia Członków Polskich Kongresów Drogowych, w którym w l. 1927-39 był sekretarzem zarządu, a w 1939 został prezesem. Brał udział w zorganizowaniu czterech polskich kongresów drogowych. W l. 1927-39 był redaktorem naczelnym miesięcznika *Wiadomości Stowarzyszenia Członków Polskich Kongresów Drogowych*, przekształconego w 1931 w *Wiadomości Drogowe*.

W czasie okupacji do sierpnia 1940 r. B. nigdzie nie pracował; następnie do października 1942 był zatrudniony na etacie st. robotnika w wydziale technicznym Magistratu m. Warszawy. Od 1942 prowadził wykłady z budowy dróg w zawodowej szkole budownictwa oraz w Państwowej Wyższej Szkole Technicznej w Warszawie, w której był kierownikiem zakładu budowy dróg, także kierownikiem wydziału budownictwa. W czasie powstania warszawskiego został wywieziony przez Niemców w okolice Radziwiłłowa (k. Skierniewic), gdzie pozostawał bez pracy, korzystając z pomocy Rady Głównej Opiekuńczej.

W marcu 1945 r. **B.** zaczął pracować jako inspektor w wydziale budowy i utrzymania dróg Departamentu Dróg Kołowych Ministerstwa Komunikacji, a następnie jako naczelnik tego wydziału. Również na wiosnę 1945 objął kierownictwo katedry budowy dróg i tuneli na Politechnice Warszawskiej i wznowił wykłady. W lipcu 1946 otrzymał nominację na prof. zw. budowy dróg i robót ziemnych Politechniki Warszawskiej i w związku z tym przestał pracować w Ministerstwie Komunikacji.

W 1947 r. **B.** został członkiem Państwowej Rady Komunikacyjnej, pełnił funkcję jej stałego doradcy. W 1950 został doradcą ds. techniki drogowej w Departamencie Dróg Kołowych Ministerstwa Komunikacji. W pierwszym okresie po wojnie był także współzałożycielem Instytutu Badawczego Budownictwa (później Instytut Techniki Budowlanej), a w l. 1946-49 przewodniczącym rady naukowej tego instytutu, w którym zorganizował m.in. drogową placówkę naukowo-badawczą. W 1949 został wybrany członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

B. był również działaczem społecznym w swoim środowisku. Został wybrany pierwszym prezesem Związku Inżynierów Drogowych (zał. w 1921). Po II wojnie światowej był członkiem SITK; od I Walnego Zjazdu Delegatów SITK (lipiec 1947) był parokrotnie wybierany członkiem Głównego Sądu Koleżeńskiego i pełnił tę godność aż do śmierci.

Ogłosił drukiem wiele artykułów w prasie technicznej, a z większych publikacji m.in.: *Gęstość sieci drogowej i jej miernik* (Warszawa 1934).

Zmarł 10.III.1951 r. w Warszawie i został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim.

Władysław Karśnicki

MIKOŁAJ CZYŻEWSKI

Mikołaj Czyżewski (1890-1954), prof. nadzw., dr hab. nauk techn., inż. metalurg, specjalista w dziedzinie odlewnictwa i koksownictwa, prezes STOP.

Urodził się 1.X.1890 r. w Hadziaczu na Ukrainie, jako syn Pawła, sekretarza powiatowego i Zofii z Rubisów. W 1910 ukończył gimnazjum w Kijowie i uzyskał świadectwo dojrzałości; następnie studiował na wydz. chemicznym Kijowskiego Instytutu Politechnicznego, gdzie uzyskał absolutorium. W l. 1914-17 służył w wojsku rosyjskim, w l. 1917-1921 – w Armii Ukraińskiej Republiki Ludowej. Następnie wyjechał do Polski, gdzie w 1933 uzyskał obywatelstwo.

W 1924 r. **Cz.** rozpoczął studia na wydz. hutniczym Akademii Górniczej (AG) w Krakowie, a w 1928 zdał egzamin dyplomowy i uzyskał stopień inż. metalurga. Niemal równocześnie ze studiami pełnił (już od 1.X.1923) funkcję zastępcy asystenta w Zakładzie Opaloznawstwa. W 1929 został powołany na stanowisko mł. asystenta na katedrze technologii ciepła i paliwa, w 1931 został st. asystentem, a w 1934 adiunktem. W tymże roku, w wyniku obrony rozprawy

Skład i własności koksów górnośląskich, otrzymał stopień naukowy doktora nauk technicznych, zaś w 1935 habilitował się na podstawie rozprawy: *Najkorzystniejsza wysokość warstwy strefy spalania koksu*. Uzyskał wówczas tytuł docenta koksownictwa oraz technologii ciepła i paliwa.

W okresie II wojny światowej Cz. przebywał w Krakowie. Mimo nieukrywania swego ukraińskiego pochodzenia, nie wykorzystywał tego faktu do czerpania z niego przywilejów, z jakich w czasie okupacji korzystali mieszkający w Polsce Ukraińcy. W l. 1939-40 nie podejmował żadnej pracy zawodowej. Dopiero w drugiej połowie 1940 r. na wezwanie rektora AG prof. dr Walerego Goetla, ówczesnego organizatora i dyrektora polskiej Szkoły Górniczo-Hutniczo-Mierniczej w Krakowie, przyjął skromną posadę nauczyciela tej szkoły; na tym stanowisku pozostał aż do zakończenia wojny. Lojalność Cz. wobec Polski zyskała mu powszechny szacunek kolegów współpracowników, czego dowodem jest zachowana w aktach personalnych Akademii Górniczo-Hutniczej (AGH) opinia prof. Romana Dawidowskiego, bezpośredniego zwierzchnika Cz.

Po wojnie Cz. powrócił do pracy w AG, gdzie 4.XII.1946 r. został mianowany prof. nadzw. i kierownikiem nowo utworzonej katedry odlewnictwa na wydziale hutniczym. Był animatorem poczynań komitetu, który doprowadził do uruchomienia w 1951 r. wydziału odlewnictwa w AGH. Został pierwszym dziekanem wydziału (1952-1953), pełniąc zarazem funkcję kierownika katedry odlewnictwa.

Cz. już od 1936 r. prowadził samodzielne wykłady i ćwiczenia z koksownictwa oraz własności koksów, a od 1945 również z zakresu odlewnictwa. Pod jego kierunkiem wykonano około 100 prac magisterskich i inżynierskich. Był bardzo cenionym i lubianym dydaktykiem i wychowawcą młodzieży. W kierowanej przez siebie katedrze wykształcił liczne grono pracowników naukowo-dydaktycznych, z których rekrutowała się kadra naukowa odlewników w l. 1951-52. Opublikował indywidualnie lub wspólnie z innymi autorami 47 prac, w tym 7 skryptów. Kilkakrotnie przedstawiał swe prace na międzynarodowych kongresach odlewniczych.

Naukowy dorobek Cz. obejmuje powiązane ze sobą dziedziny: technologię ciepła i paliwa, koksownictwo i odlewnictwo. Prace z pierwszej dziedziny obejmowały szeroki zakres zagadnień, m.in. procesy spalania gazów przemysłowych, obliczanie wartości opałowej paliw na podstawie ich składu chemicznego oraz obliczanie procesów spalania. Powyższa tematyka zrodziła zainteresowanie Cz. zagadnieniami koksowniczymi już w okresie pisania w 1928 r. pracy dyplomowej (nieopublikowanej), która dotyczyła projektu koksowni dla węgla górnośląskiego. Do wyróżniających się osiągnięć naukowych w tej dziedzinie należy zaliczyć wspomniane powyżej prace: doktorską i habilitacyjną. Ponadto wspólnie z prof. A. Krupkowskim i mgr inż. M. Olszewskim Cz. opracował prostą metodę badania reakcyjności koksu, przedstawioną na Międzynarodowym Kongresie Odlewniczym w r. 1938.

Zasadnicze znaczenie mają prace Cz. dotyczące teorii i praktyki procesu żeliwiakowego. Za całokształt tych prac został wyróżniony w 1952 r. Nagrodą Państwową II stopnia. Początek dała im wspomniana powyżej rozprawa habilitacyjna. Dalsze prace umożliwiło Cz. udostępnienie przemysłowej instalacji żeliwiakowej w odlewni żeliwa „Węgierska Górka”, której dyrektorem był wówczas prof. AG Jerzy Buzek. Instalacja ta pozwoliła Cz. zweryfikować swe rozważania nad zagadnieniem wymiany ciepła w żeliwiaku. Wyniki tych prac zostały przedstawione bezpośrednio po wojnie w artykułach i referatach. Cz. właściwie ocenił znaczenie podgrzewania dmuchu żeliwiakowego dla uzyskiwania wysokiej temperatury przegrzania żeliwa, przedstawiając teoretyczne podstawy tego mechanizmu.

Przewidując rozwój nowoczesnych metod intensyfikacji procesu żeliwiakowego, Cz. zainicjował prace w dziedzinie wodnego chłodzenia żeliwiaków. W 1953 r. uruchomił w odlewni Huty im. B. Bieruta pierwszy w kraju żeliwiak ($\varnothing 1100$ mm), w którym zastosowano wewnętrzny system chłodzenia wykładziny. Był jednym z inicjatorów wprowadzania do krajowych odlewni nowoczesnych metod otrzymywania wysokojakościowego żeliwa modyfikowanego. Za prace w tym kierunku uzyskał w 1951 r. zespołową Nagrodę Państwową III stopnia. Osiągnięcia Cz. w dziedzinie konstrukcji żeliwiaków oraz teorii i praktyki prowadzenia wytopów w tych piecach zostały ujęte w skryptach: *Piece odlewnicze* (PWN, Kraków, 1955, oprac. wsp. z Cz. Podrzuckim i J. Szopą) oraz *Metalurgia żeliwa* (AGH, Kraków, 1958, oprac. wsp. z Cz. Podrzuckim).

Cz. również wykazywał aktywność na wielu odcinkach działalności społecznej. Był m.in. współorganizatorem wznawiającego po wojnie działalność STOP (utworzonego w r. 1936) i pierwszym jego prezesem (od 1951 do dnia zgonu), członkiem kolegium redakcji *Przeglądu Odlewnictwa* – organu STOP, przewodniczącym rady naukowej Instytutu Odlewnictwa.

Cz. zmarł 1.XII.1954 r. i został pochowany na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie. Był żonaty z Henryką Malczewską. Syn Oleg Grzegorz – dr fizyki.

Czesław Podrzucki

ALEKSANDER DOBRZAŃSKI

Aleksander Zygmunt Dobrzański (1891-1975), inż. chemik, specjalista z zakresu przemysłu szklarskiego, pionier odbudowy tego przemysłu w Polsce, organizator szkolnictwa zawodowego tej branży, członek honorowy SITPMB.

Urodził się 14.XI.1891 r. we wsi Zawizów na Wołyniu, jako syn Józefa, drobnego dzierżawcy rolnego i Marii z d. Czeszejko-Sochackiej. Studia wyższe rozpoczął w październiku 1909 r. w Kijowskim Instytucie Politechnicznym. W 1914 na wydziale chemicznym objął etat mł. asystenta, a w 1917 uzyskał dyplom inż. chemika. Postanowił specjalizować się w technologii szkła i z tym zamiarem w 1921 wyjechał za granicę. Przez parę lat był asystentem projektanta, a potem realizatora budowy huty szkła w Paracinie w Bośni. Przebywał też w Czechosłowacji, gdzie zapoznał się z tamtejszą techniką szklarską.

D. wrócił do kraju w 1929 r. i podjął pracę jako kierownik techniczny Hut Szkła w Żółkwi, w pobliżu Lwowa. Po roku przeniósł się w region podwarszawski, najpierw na stanowisko kierownika technicznego HS „Jabłonna” w Legionowie, potem HS „Ożarów”. Od 1932 do 1935 r. pracował jako dyrektor techniczny HS „Dąbrowa” k. Łukowa, a następnie blisko 2 lata mieszkał w Warszawie i prowadził pion techniczny w miejscowej firmie „Weneda”. Jednocześnie **D.** pomagał A. Tarwidowi w zabiegach zmierzających do utworzenia czasopisma *Przemysł Szklany*, a po jego powstaniu uczestniczył w redagowaniu tego periodyku. Na początku 1937 r. przeprowadził się do Radomia, gdzie był dyrektorem technicznym najpierw HS „Widok”, a potem zakładu „Mikawit”. Podczas okupacji hitlerowskiej w Radomiu założył i prowadził własną firmę „Sprzedaż i szlifiernia szkła Szyboszliń”.

Po wyzwoleniu w kwietniu 1945 r. **D.** zgłosił się do pracy w ówczesnym Ministerstwie Przemysłu, w którym przez krótki okres prowadził referat szkła. Następnie powierzono **D.** organizację pierwszego w kraju Płd.-Zach. Zjednoczenia Przemysłu Szklarskiego w Piotrkowie Trybunalskim. **D.** objął stanowisko dyr. technicznego. Pełniąc tę funkcję, **D.** przyczynił się w dużym stopniu do uruchomienia produkcji w zakładach rejonowo najbliższych oraz przejmowania i rozruchu hut szkła na Ziemiach Odzyskanych.

We wrześniu 1946 r. **D.** wrócił do Warszawy i został doradcą technicznym ds. przemysłu szklarskiego w organizowanym Centralnym Zarządzie Przemysłu Mineralnego. Na tym stanowisku współpracował z inż. Wacławem Nowotnym przy tworzeniu pierwszego w kraju Biura Studiów i Projektów Przemysłu Szklarskiego w Piotrkowie Trybunalskim, później w Wołominie. Do marca 1950 r. prowadził je inż. W. Nowotny, natomiast od kwietnia tego roku jego kierownictwo powierzono **D.**, który obowiązki dyrektorskie sprawował do czasu likwidacji placówki, tj. do końca 1950 r.

Pamiętając, jak poważną rolę odegrało przed wojną czasopismo *Przemysł Szklany* w krzewieniu postępu technicznego, **D.** wraz z W. Nowotnym już w 1945 r. wszczął energiczne kroki zmierzające do jego reaktywowania. Od

grudnia tego roku pismo zaczęło regularnie wychodzić, najpierw pod tytułem *Przemysł Szklany*, a potem *Szkło i Ceramika*. Od początku **D.** był red. nac. czasopisma (z 2-letnią przerwą w l. 1950-52) do 1970 r. W 1971 r., z przyczyn zdrowotnych, **D.** ustąpił z tego stanowiska, pozostając zastępcą red. nac. do końca życia. Zasługą **D.** było, iż czasopismo to, będąc organem SITPMB, znalazło się w światowej czołówce periodyków z tego zakresu tematycznego.

Z inicjatywy **D.** i z jego udziałem począwszy od października 1946 r. w Piotrkowie Trybunalskim organizowano przez kilka lat kursy zawodowe dla hutistrzów, których coraz więcej potrzebował dynamicznie rozwijający się przemysł. **D.** zainicjował też starania o utworzenie wydziału szklarskiego w istniejącym w stolicy Państwowym Liceum Chemiczno-Ceramicznym. We wrześniu 1946 r. wydział ten zaczął funkcjonować, a **D.** został jego wykładowcą i równocześnie podjął kroki w kierunku powołania specjalistycznej uczelni średniej. Szkołę taką, pod nazwą Gimnazjum Przem. Hutnictwa Szklarskiego, uruchomiono we wrześniu 1948 r. w Piotrkowie Trybunalskim. Wówczas **D.** skupił wysiłki na realizacji budowanej z jego inspiracji szkoły szklarskiej w Wołominie. We wrześniu 1951 r. powstało Technikum Przem. Szklarskiego w Wołominie. **D.** w l. 1951-55 był dyrektorem i wykładowcą technikum, a następnie przeszedł na stanowisko kierownika powołanego z jego inicjatywy wydziału zaocznego technikum, działającego następnie w Wołomińskim Zespole Szkół Zawodowych, gdzie pracował do 1966 r. W hallu technikum w Wołominie została wmurowana marmurowa tablica, ufundowana przez wychowanków szkoły, upamiętniająca zasługi **D.**

Innym nurtem działalności **D.** było animowanie ruchu wydawniczego. Był autorem lub redaktorem wielu publikacji książkowych i broszur z dziedziny szklarstwa. Pełnił funkcję przewodniczącego komisji szkoleniowych i wydawniczych w Oddziale Warszawskim SITPMB (w l. 1968-75) oraz w Sekcji Przemysłu Szklarskiego (w l. 1957-75). Był współautorem i koordynatorem poszczególnych rozdziałów podręcznika *Technologia szkła*. W 1974 został zaproszony do współpracy przy edycji książki *Polskie szkło*, przygotowywanej przez znakomitych historyków sztuki. Przewodniczył zespołowi autorskiemu polsko-angielsko-niemieckiego słownika szklarskiego, który pod auspicjami Międzynarodowej Komisji Szkła ukazał się nakładem WNT w 1974 r.

D. działał w MRN w Ząbkach k. Warszawy i w wielu organizacjach społecznych, m.in. w SITPMB. Za ofiarną pracę w Sekcji Szklarskiej tego stowarzyszenia został wyróżniony złotymi odznakami honorowymi NOT i SITPMB, wpisem do Księgi zasłużonych działaczy, a w 1974 r. nadano mu godność członka honorowego SITPMB.

D. został odznaczony m.in. Złotym Krzyżem Zasługi i wyróżniony tytułem „Zasłużony Nauczyciel PRL”. Zmarł 9.IV.1975 r. i został pochowany na wolskim cmentarzu prawosławnym w Warszawie.

Był żonaty z Lidią Kołosowską. Córka Irena – lekarz stomatolog.

Władysław Żak

JAN GIRTLER

Jan Girtler (1879-1970), mgr inż. technolog, specjalista budowy i administracji kolei.

Urodził się 19.VI.1879 r. w Łukowie, jako syn Emila – lekarza dentystry. Ukończył gimnazjum rządowe w Siedlcach i studiował w Warszawskim Instytucie Politechnicznym, gdzie uzyskał w r. 1905 absolutorium. Studia przerwał wskutek strajku szkolnego i przeniósł się do Instytutu Politechnicznego w Kijowie, gdzie w 1907 r. otrzymał dyplom inż. technologa.

W l. 1907-15 **G.** kierował w Warszawie eksploatacją i rozbudową wąskotorowej kolejki grójeckiej (Warszawa – Grójec). Ewakuowany w 1915 r. do Rosji z całym personelem Warszawskich Kolejek Dojazdowych, pracował na kolei ołonieckiej (obecnie część kolei murmańskiej) jako kierownik wydziału mechanicznego. W marcu 1916 r. został oddelegowany do polowej dyrekcji kolejowej w Nowosokolnikach (kolej moskiewsko-windawsko-rybińska), zaś w marcu 1917 r – na stanowisko zastępcy naczelnika wydziału mechanicznego w zarządzie Kolei Płd.-Zach. w Kijowie.

W czerwcu 1918 r. **G.** powrócił do Warszawy, gdzie w Ministerstwie Przemysłu i Handlu został inspektorem przemysłowym okręgu warszawskiego. W grudniu 1918 otrzymał nominację na stanowisko kierownika, a w lutym 1919 naczelnika wydziału kolei dojazdowych w Ministerstwie Kolei Żelaznych (od 1926 w Ministerstwie Komunikacji), na którym pozostawał do 1933 r. W 1926 organizował w Ministerstwie Komunikacji Departament Lotnictwa Cywilnego, a w 1928 przeprowadził racjonalizację ruchu towarowego na kolejach. W 1933 został wicedyrektorem Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowej w Toruniu, a od 1936 był dyrektorem kolei węglowej Herby Nowe – Gdynia w dyrekcji Francusko-Polskiego Towarzystwa Kolejowego w Bydgoszczy.

W pierwszych dniach wojny ewakuował, z rozkazu Ministerstwa Komunikacji, całą dyrekcję wraz z magazynami pod Łuck. Po zlikwidowaniu dyrekcji wyjechał do Wilna, gdzie, po przejściu kolei przez władze radzieckie, pracował na stanowisku inż. do specjalnych zleceń przy dyrekcji kolei.

Po zajęciu Wilna przez Niemców w 1941 r. powrócił do Warszawy. Dowiedziawszy się o wydanym przez Niemców zaocznie wyroku śmierci za przynależność w l. 1935-39 do Związku Zachodniego, ukrywał się pod nazwiskiem Jana Wojtkowskiego od listopada 1941 do sierpnia 1944 r. Po wybuchu powstania warszawskiego **G.** wydostał się z Warszawy do Gołkowa pod Piasecznem, gdzie przebywał aż do wypędzenia Niemców z Polski.

W początkach marca 1945 r. **G.** zgłosił się do Ministerstwa Komunikacji i pracował do października 1946 jako inżynier do szczególnych zleceń przy dyrekcji Departamentu Ruchu. Następnie w Państwowym Przedsiębiorstwie Budowy Mostów i Konstrukcji Stalowych „Mostostal” w Warszawie był kierownikiem budowy pięciu hangarów dla lotnictwa cywilnego w Warszawie.

Potem został kierownikiem budowy w Raszynie masztu antenowego o wysokości 333 m dla Polskiego Radia. Maszt ukończono 19.VII.1949 r. Później prowadził roboty montażowe w Łodzi, Ozorkowie i pod Kielcami.

W początkach 1951 r. dyrekcja „Mostostalu” wyznaczyła **G.** na członka komisji organizacyjnej, powołanej w związku z utworzeniem Centralnego Zarządu Konstrukcji Stalowych w Ministerstwie Budownictwa Przemysłowego. **G.** pracował tam do IV.1954 jako kier. sekcji norm pracy, a potem, do przejścia na emeryturę w VII.1958 w dziale technicznym jako st. inż. ds. kosztorysowych.

Zmarł w Warszawie 23.V.1970 r. Pochowany został na cmentarzu ewangelickim w Lublinie.

Władysław Karśnicki

JAN GRAFF

Jan Graff (1885-1944), inż. budowlany, specjalista budowy kolei.

W 1914 r. **G.** ukończył wydz. inżynieryjno-budowlany Kijowskiego Instytutu Politechnicznego. W l. 1919-20 pracował na studiach i budowie kolei Widzew – Zgierz oraz Zgierz – Łęczyca.

W l. 1922-26 był naczelnikiem VIII oddziału Dyrekcji Budowy Kolei Państwowych i kierował budową głównych warsztatów wagonowych w Pruszkowie. W l. 1928-33 był naczelnikiem V oddziału budowy kolei Herby – Gdynia w Zduńskiej Woli, a w l. 1933-34 naczelnikiem budowy kolei Kraków – Miechów. Prowadząc tę ostatnią budowę sprawował nadzór (do 1935 r.) ze strony Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Krakowie nad budowaną przez Jaworznicke Komunalne Kopalnie Węgla linią kolejową Szczakowa – Bukowno (długość 12 km). W l. 1935-37 był naczelnikiem budowy kolei Sierpc – Toruń oraz Sierpc – Brudnica. Po zakończeniu tych budów pracował w Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Toruniu, prowadząc roboty inwestycyjne.

Po wybuchu wojny w 1939 r. **G.** przyjechał do Warszawy. Zginął wraz z żoną podczas powstania warszawskiego we wrześniu 1944 r., zasypany gruzami zbombardowanego przez samoloty niemieckie domu przy ul. Książnica 5, w którym mieszkał. W szeregach powstańczych zginęły także jego dzieci: 21-letni syn i 19-letnia córka. Pochowany został na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Bolesław Chwaściński

TADEUSZ GRAFF

Tadeusz Aleksander Graff (1886-1970), inż. mechanik, działacz przemysłowy i gospodarczy, dyrektor Państwowych Zakładów Tele- i Radiotechnicznych (PZTiR) w Warszawie.

Urodził się 11.V.1886 r. w Warszawie, jako syn Aleksandra – inż. chemika cukrownika i Jadwigi z Małaszkiwiczów. Szkołę średnią ukończył w Winnicy na Podolu, po czym studiował na wydziale mechanicznym Kijowskiego Instytutu Politechnicznego, gdzie w 1910 r. otrzymał tytuł inż. technologa. Brał udział w konspiracyjnych pracach polskich organizacji, m.in. Bratniej Pomocy Studentów Polskich oraz Korporacji, tajnej organizacji studentów-Polaków o kierunku radykalno-niepodległościowym. Współpracował z ich organizatorem Witoldem Kazimierzem Wierzejskim. Po ukończeniu studiów **G.** pracował w wielkich zakładach metalowych w Zaporozżu, w Zagłębiu Donieckim w Kramatorsku i Niżniednieprowsku, gdzie też współdziałał z dużą grupą zatrudnionych tam polskich inżynierów i techników. W l. 1917-19 **G.** był działaczem emigracji polskiej w regionie dolnego Dniepru na Ukrainie (Charków, Kijów, Żytomierz, Kamieńskie). Współdziałając z polskimi organizacjami społecznymi na tym terenie przyczynił się do ich społecznego i technicznego wzmocnienia.

Po powrocie do Polski w 1919 r. **G.** założył i kierował w Zamościu fabryką mechaniczno-metalurgiczną „Osprzet” oraz młynem i tartakiem we wsi Długi Kąt, gmina Józefów, k. Zamościa.

W 1927 r. **G.** otrzymał stanowisko I wicedyrektora w Państwowej Fabryce Broni w Radomiu, którą zreorganizował pod względem technicznym. W 1933 został powołany na dyrektora naczelnego PZTiR w Warszawie. Przyczynił się znacznie do rozwoju największej w okresie międzywojennym polskiej wytwórni urządzeń telefonicznych i radiotechnicznych, zwłaszcza do rozbudowy głównej fabryki PZTiR (ul. Grochowska) i zainicjowania budowy w 1939 oddziału PZTiR w Poniatowej k. Opola Lubelskiego. Zadbał również o rozwój techniczny przez utworzenie w PZTiR samodzielnego biura studiów pod kier. inż. Stanisława Kuhna, późniejszego prof. Politechniki Warszawskiej. W PZTiR dzięki inicjatywie **G.** produkowano m.in. popularne odbiorniki kryształkowe „Detefon”, których wykonano do 1939 r. ok. 1 miliona sztuk. Poważnymi osiągnięciami PZTiR było wówczas skonstruowanie bezsznurowej centrali międzymiastowej, zainstalowanej w Urzędzie Telekomunikacyjnym w Warszawie przy ul. Nowogrodzkiej. Umowa licencyjna zawarta z firmą „Autelco” umożliwiła PZTiR produkcję automatycznych central telefonicznych systemu Strowgera, instalowanych w najważniejszych ośrodkach gospodarczych kraju (Górny Śląsk, Zagłębie Dąbrowskie, Gdynia i Warszawa). W PZTiR produkowano ponadto wiele rodzajów sprzętu radiotechnicznego dla potrzeb wojskowych, m.in. radiostacje polowe, lotnicze, morskie i sygnalizacyjne.

Po napaści Niemiec hitlerowskich na Polskę, 6.IX.1939 r. **G.** ewakuował

się z wieloma pracownikami PZTiR na Węgry, wywożąc przed Niemcami rysunki techniczne, m.in. wykrywacza min i telefonu polowego, na podstawie których produkowano w Budapeszcie urządzenia dla sił alianckich. Stąd G. prze-dostał się do Jugosławii, gdzie przy współudziale kilkunastu pracowników PZTiR, m.in. inż. Wilhelma Rotkiewicza, inż. Heleny Białous i inż. Eugeniusza Rzymowskiego – późniejszych działaczy polonijnych na emigracji w Anglii – zorganizował Jugoslovensky Zavod za Telekomunikaciju w Belgradzie. Na początku 1941 r. wyjechał do Palestyny, gdzie w randze majora wojsk brytyjskich z przydziałem do Royal Electrical and Mechanical Engineers otrzymał zadanie uruchomienia produkcji sprzętu wojskowego w Iraqi Rifle Factory w Musaib (Irak). Później G. był delegowany do Egiptu, gdzie został oficerem dowodzącym dwoma polowymi warsztatami napraw silników czołgowych.

Po II wojnie światowej G. zamieszkał w Londynie, gdzie do przejścia na emeryturę był kolejno: szefem produkcji w fabryce narzędzi Banks London i pracownikiem British Communication Corporation.

G. był działaczem organizacji społecznych i gospodarczych. W l. 1929-30 był prezesem Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Ziemi Radomskiej, członkiem rady Polskiego Związku Przedsiębiorstw Elektrotechnicznych i rady nadzorczej Polskiego Radia. Uczestniczył w pracach Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, m.in. jako wiceprezes zarządu. Był też członkiem SIMP, Stowarzyszenia Teletechników Polskich, Związku Polskich Inżynierów Elektryków, Stowarzyszenia Techników Polskich w Warszawie, Sekcji Tele-Radiotechnicznej przy Muzeum Przemysłu i Techniki w Warszawie oraz Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny.

G. był autorem publikacji technicznych z zakresu mechaniki, organizacji przemysłu oraz inwestycji przemysłowych, ogłoszonych m.in. w *Mechaniku* i innych czasopismach technicznych. Wydał na własny koszt publikację *Nowe zasady prowadzenia przedsiębiorstw* (Londyn 1946).

Odnaczony został m.in. orderem Polonia Restituta, dwukrotnie Złotym Krzyżem Zasługi i odznaczeniami brytyjskimi.

G. zmarł 13.III.1970 r. w Londynie, pochowany został na cmentarzu Gunnersbury.

Był żonaty z Józefą Jakubowską. Syn Bohdan J. Graff – inż. elektryk, członek korespondent SEP (1972) oraz angielskiego Stowarzyszenia Inżynierów Elektryków IEE, przebywający po II wojnie światowej na emigracji w Anglii, był tam założycielem przedsiębiorstw elektrotechnicznych „Graff Electric Co. Ltd”, później zaś „Otter Controls Ltd” w Buxton (Derbshire).

Jerzy Kubiowski

STANISŁAW GRZYMAŁOWSKI

Stanisław Walery Grzymałowski (1893-1968), mgr inż. mechanik, organizator przemysłu maszynowego i metalowego w Polsce, wieloletni wykładowca Politechniki Warszawskiej i Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego.

Urodził się 20.X. 1893 r. w Moskwie, syn Eliasza, obywatela ziemskiego, absolwenta Szkoły Politechnicznej Bałtyckiej w Rydze, i Zofii z domu Radłowskiej, absolwentki studiów przyrodniczych w Petersburgu i Genewie. **G.** po ukończeniu gimnazjum realnego w Odessie (1912) wstąpił na wydział mechaniczny Kijowskiego Instytutu Politechnicznego. Podczas studiów brał czynny udział w życiu polskiej młodzieży akademickiej w Kijowie. Był prezesem (1915-17) Bratniej Pomocy Studentów Polaków Politechniki Kijowskiej. Uczestniczył w organizowaniu harcerstwa polskiego na Ukrainie, wchodził w skład Naczelnej Komendy Skautowskiej. Jako przedstawiciel kijowskiej grupy nielegalnego Związku Młodzieży Polskiej „Zet” brał udział (1915) w zjeździe warszawskim, a następnie w Ogólnym Zjeździe Ideowych Organizacji Polskiej Młodzieży Akademickiej z całej Rosji w Moskwie. Był prezesem (1915-17) Centralnego Biura Organizacji Uczniowskich, członkiem tajnej Polskiej Ligi Wojennej Walki Wojskowych. W listopadzie 1918 utworzono Polski Akademicki Komitet Centralny, jako jego delegat **G.** wyjechał do Warszawy, gdzie m.in. rozmawiał z Józefem Piłsudskim na temat wstępowania studentów kijowskich do wojska. Sam natychmiast wstąpił w jego szeregi. W wojnie z Rosją w 1920 r. brał udział w stopniu podporucznika saperów. Otrzymał Medal Niepodległości i Medal za Wojnę 1918-21 „Polska swemu obrońcy”.

Po wojnie wznowił studia na wydziale mechanicznym Politechniki Warszawskiej, gdzie w 1922 r. uzyskał dyplom inż. mechanika. Następnie wyjechał na praktykę do Belgii i Francji. Po powrocie do kraju pracował w zakładach przemysłu maszynowego. W l. 30. był dyrektorem technicznym Towarzystwa Importu Surowców „Tissa” w Warszawie. W okresie okupacji niemieckiej pod firmą „Tissa” zorganizował rozległą gałąź przemysłu drzewnego, co pozwoliło przetrwać okres 1939-44, zapewniając nie tylko środki utrzymania, ale i odpowiednie dokumenty, zarówno dla pracowników firmy, jak i Polaków wysiedlonych z terenów zachodniej i wschodniej Polski, a jednocześnie stworzyło znakomite warunki dla działalności konspiracyjnej.

Po II wojnie światowej **G.** natychmiast włączył się w odbudowę polskiego przemysłu na Ziemiach Odzyskanych, próbując uchronić maszyny i urządzenia przed dewastacją i wywiezieniem. W 1945 r. został powołany na stanowisko dyrektora naczelnego Zjednoczenia Przemysłu Kotlarskiego w Krakowie. Tu gromadził wokół siebie rzesze wysiedlonych warszawiaków i Polaków z różnych części kraju, służąc im pomocą, radą, a najczęściej przede wszystkim pracą. W 1947 wrócił do Warszawy na stanowisko dyrektora produkcji w

Centralnym Zarządzie Przemysłu Maszynowego, a w 1955 – naczelnego inżyniera w Centralnym Biurze Konstrukcji Maszyn i Urządzeń Torfowych. W 1960 przeszedł na emeryturę, ale pozostał zawodowo aktywny, pracował jako konsultant w Instytucie Przemysłu Drobno i Rzemiosła oraz w Centralnym Biurze Opracowań Technicznych Drobnej Wytwórczości. W l. 1951-63 był wykładowcą konstrukcji obrabiarek na wydziale mechanicznym Politechniki Warszawskiej na stanowisku zastępcy profesora. W l. 1956-64 wykładał budowę maszyn torfowych na wydziale mechanizacji rolnictwa Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego.

G. cały czas interesował się sprawami młodzieży. Po II wojnie światowej istniała duża grupa młodzieży, która rozpoczęła studia wyższe bez możliwości ich ukończenia. Jednocześnie w kraju zniszczonym wojną było ogromne zapotrzebowanie na wykształconą kadrę techniczną. W tych warunkach powstała myśl zorganizowania Wieczorowej Szkoły Inżynierskiej. Jednym z inicjatorów był **G.** Głównym organizatorem zaś był prof. Ludwik Uzarowicz – rektor Szkoły Inżynierskiej im. Wawelberga i Rotwanda w Warszawie. **G.** działał z ramienia SIMP jako przewodniczący komisji szkoleniowej, zajmując się sprawami dydaktycznymi. W 1948 r. powstała w Warszawie Wieczorowa Szkoła Inżynierska, początkowo z wydziałem mechanicznym i wydziałem elektrycznym, a od 1951 r. z wydziałem budowlanym.

W życiu **G.** dużą rolę odegrała praca społeczna. Brał czynny udział w działalności SIMP, zorganizował Sekcję Przemysłu Drobno, był inicjatorem powołania Ośrodka Szkoleniowego Sekcji Przemysłu Drobno. Działał w radzie programowej (zastępca przewodniczącego) dwutygodnika *Przemysł Drobnej Wytwórczości*.

W 1922 r. **G.** wspólnie z Wojciechem Świętosławskim i Antonim Romanowskim założył Koło Wychowanków Politechniki Kijowskiej przy Stowarzyszeniu Techników Polskich. W 1957 był inicjatorem, wspólnie z W. Świętosławskim, reaktywowania Sekcji Wychowanków Politechniki Kijowskiej przy NOT; został jej przewodniczącym. W czerwcu 1961 zorganizował pierwszy po wojnie wyjazd wychowanków do macierzystej uczelni. W 1962 ogłosił konkurs na utwory literackie o Kijowie. Wpłynęły 73 prace. Utwory oceniał wybitny polski pisarz Jarosław Iwaszkiewicz, związany pochodzeniem z ziemią ukraińską. We wrześniu 1966 r. zorganizował w Warszawie zjazd wychowanków Politechniki Kijowskiej z udziałem delegacji KPI z rektorem Aleksandrem Płygunowem. (J.F.)

G. był autorem licznych artykułów fachowych w czasopismach technicznych, m.in. w *Przeglądzie Technicznym*, *Mechaniku*, *Przemysle Drobnej Wytwórczości*, *Kwartalniku Historii Nauki i Techniki*. Wspólnie z Kazimierzem Chorzewskim opublikował książkę *Produkcja maszyn i narzędzi rolniczych w Polsce w latach 1805-1918* (Wrocław-Warszawa-Kraków 1970). Po przejściu na emeryturę rozpoczął współpracę z Zakładem Historii Nauki i Techniki PAN

(później Instytut Historii Nauki). Napisał w l. 1959-61 *Historię wyższych uczelni kijowskich 1905-18*, ale nie została ona wydana, jej maszynopis znajduje się w archiwum Instytutu Historii Nauki. W 1965 r. ukończył książkę pt. *Polska młodzież akademicka w Kijowie 1834-1918*. Została wydana w 2001 r. w bibliotece SWPK jako VI tom *Wspomnień z Kijowa*.

G. został odznaczony: Złotym Krzyżem Zasługi (dwukrotnie), Krzyżem Kawalerskim OOP, Srebrną i Złotą Odznaką Honorową NOT, Odznaką Honorową SIMP.

G. zmarł 1.X.1968 r. w Warszawie, został pochowany w grobie rodzinnym na Cmentarzu Powązkowskim.

Syn Zygmunt, student Politechniki Warszawskiej, został zamordowany w Oświęcimiu w 1941 r. Córki: Janina Dziukowa jest profesorem radiologii, a Halina Grzymałowska pracuje w bibliotece.

Janina Dziukowa

STANISŁAW KANIEWSKI

Stanisław Kaniewski (1881-1967), inż. mechanik, organizator elektryfikacji ziem polskich, prof. zw. Politechniki Gdańskiej.

Urodził się 1.IV.1881 r. Studia wyższe ukończył w 1907 r. na wydziale mechanicznym Kijowskiego Instytutu Politechnicznego. Specjalizował się w elektrotechnice. Podczas studiów brał udział w życiu Polonii kijowskiej, był członkiem zarządu Biblioteki Akademickiej KPI jako przedstawiciel polskiej młodzieży, członkiem Korporacji Studentów Polaków Uniwersytetu i Politechniki oraz Bratniej Pomocy Studentów KPI.

Po uzyskaniu dyplomu inżyniera **K.** został asystentem, a potem etatowym wykładowcą maszyn elektrycznych na katedrze elektrotechniki wydziału mechanicznego KPI i równolegle prowadził wykłady z elektrotechniki w szkole technicznej prof. Perminowa. W l. 1911-18 pracował jako projektant, konstruktor i szef działu budowy maszyn i aparatów elektrycznych w firmie „Westing-house” w Moskwie (później „Dynamo”) oraz w firmie „Volta” w Rewlu (Tallin), Moskwie i Petersburgu. Następnie przez rok pracował ponownie w KPI i był doradcą rosyjskich instytucji w zakresie planów elektryfikacji Ukrainy.

Po powrocie do kraju w 1919 r. **K.** zamieszkał we Lwowie, gdzie przez rok pracował nad projektami i budową elektrowni okręgowej w Borysławiu. W rok później przeniósł się do Warszawy i objął kierownictwo elektrowni miejskiej na Mokotowie; potem był szefem wydziału technicznego w Banku dla Elektryfikacji Polski oraz st. referentem działu uprawnień w wydziale elektrycznym Ministerstwa Robót Publicznych. Równolegle z pracą w powyższych instytucjach **K.** był st. asystentem Politechniki Warszawskiej (1920-23) w dziedzinie miernictwa elektrycznego w laboratorium wysokich napięć, a także wykładowcą maszyn elektrycznych w Państwowej Wyższej

Szkole Budowy Maszyn i Elektrotechniki im. H. Wawelberga i S. Rotwanda (1920-23 i 1925-28).

Od 1923 r. **K.** był st. inż., prokurentem i wicedyrektorem w Polskich Zakładach Elektrycznych Brown Boveri S.A. w Warszawie, a od 1930 r. dyrektorem oddziału lwowskiego tej firmy. W l. 1929-30 był sekretarzem sekcji elektrotechnicznej w rokowaniach o zawarcie traktatu handlowego z Niemcami, natomiast w l. 1932-35 kierował referatem elektrycznym w Urzędzie Wojewódzkim Śląskim w Katowicach, zajmując się elektryfikacją Zagłębia Węglowego. Na zlecenie Polskiego Komitetu Energetycznego opracował zagadnienie udziału cukrowni w elektryfikacji kraju, ujęte w referacie pt. *Cukrownie jako źródła energii odpadkowej*, zgłoszonym na obrady Światowej Konferencji Energetycznej w Sztokholmie (1933).

W l. 1935-40 **K.** pracował w Zjednoczeniu Elektrowni Okręgu Radomsko-Kieleckiego jako st. inż. i prokurent, a od 1936 r. jako naczelny dyrektor. Podczas pracy w tej zasłużonej dla elektryfikacji kraju placówce przyczynił się do rozbudowy sieci i urządzeń rozdzielczych oraz budowy pierwszej w Polsce linii przesyłowej na napięcie 150 kV Mościce – Starachowice – Warszawa, wyposażonej po raz pierwszy w kraju w urządzenia telefonii nośnej. Równoległe z tym był członkiem zarządu podobnej organizacji elektryfikacyjnej pod nazwą Zakład Elektryczny Okręgu Podstołeczno-Przemyskiego oraz doradcą, konsultantem i rzeczoznawcą w wielu sprawach związanych z elektryfikacją.

Po powstaniu warszawskim i wyzwoleniu kraju w 1945 r. pracował w Elektrowni Łódź. W marcu 1946 r. został powołany na prof. zw. kontraktowego na katedrze maszyn elektrycznych Politechniki Gdańskiej, uzyskując nominację na prof. zw. na katedrze maszyn i napędu elektrycznego. Na tym stanowisku zorganizował od podstaw pracę dydaktyczną i współpracę z przemysłem. Szczególnie duże zasługi położył w dziedzinie szkolenia młodej kadry naukowej, przekazując jej swoją bogatą wiedzę i doświadczenie zawodowe. Po przejściu na emeryturę w 1960 r. nadal utrzymywał stały kontakt naukowy z uczelnią.

Oprócz pracy zawodowej i pedagogicznej **K.** brał czynny udział w wielu organizacjach społecznych i stowarzyszeniach. W SEP był członkiem komisji maszyn elektrycznych i jej komisji przepisowej maszyn elektrycznych i transformatorów, przewodniczącym podkomisji prądnic do oświetlania wagonów i członkiem zarządu Oddz. Zagłębia Węglowego (1935). Wygłosił wiele odczytów i referatów, m.in. na Ogólnokrajowym Zjeździe Elektrowni w Katowicach (1932). Był przewodniczącym podsekcji maszyn i transformatorów w sekcji elektrotechnicznej przy Muzeum Przemysłu i Techniki w Warszawie (1933). W Polskim Komitecie Energetycznym należał do komisji gospodarki elektrycznej. Uczestniczył w plenarnych posiedzeniach utworzonego w 1924 Polskiego Komitetu Elektrotechnicznego. Brał udział w I Polskim Kongresie Inżynierów we Lwowie (1937), na którym wypowiadał się za uruchomieniem

krajowej produkcji turbin parowych w związku z rozwojem elektryfikacji. W 1939 uczestniczył w Międzynarodowej Konferencji Wielkich Sieci Elektrycznych (CIGRE) w Paryżu. Był członkiem Stowarzyszenia Techników Polskich w Warszawie i należał do Koła Wychowanków Politechniki Kijowskiej.

W 1951 r. został członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Ponadto należał do Gdańskiego Towarzystwa Naukowego, The National Geographic Society (USA), Związku Nauczycielstwa Polskiego, Związku Bojowników o Wolność i Demokrację.

K. był autorem rozlicznych publikacji fachowych, zarówno ze swojej specjalności maszyn elektrycznych, jak też z ogólnej elektryfikacji. Liczne publikacje ogłosił na łamach takich czasopism, jak *Przegląd Elektrotechniczny*, *Technika Ciepła*, *Gazeta Cukrownicza* i *Prace Polskiego Komitetu Energetycznego* oraz w pracy zbiorowej pt. *Nowoczesne kierunki w budowie elektrowni* (1929). Rękopis jego większej pracy z dziedziny zabezpieczenia maszyn elektrycznych od przepięć zaginął w powstaniu warszawskim. Po wojnie **K.** był współautorem książki *Silniki indukcyjne asynchroniczne* (1956).

K. został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi oraz Medalem 10-lecia Polski Ludowej.

Zmarł 5.X. 1967 r. w Gdańsku i tam został pochowany.

Jerzy Kubiawski

JERZY POMIANOWSKI

Jerzy Pomianowski (1893-1968), inż. dróg i mostów, budowniczy konstrukcji stalowych.

Urodził się 23.XII.1893 r. w Krasnosiółce na Podolu, syn Karola – lekarza. W 1912 ukończył gimnazjum klasyczne w Łucku na Wołyniu i rozpoczął studia na wydziale matematycznym uniwersytetu w Kijowie. W 1913 wstąpił na wydział budowy maszyn Szkoły Politechnicznej we Lwowie. W l. 1915-19 studiował na wydziale inżynierii Kijowskiego Instytutu Politechnicznego. W 1920 został studentem wydziału inżynierii lądowej Politechniki Warszawskiej. W lipcu tego roku przerwał studia i wstąpił jako ochotnik do 2. pułku wojsk kolejowych WP. Po zakończeniu działań wojennych i demobilizacji ukończył studia w Politechnice Warszawskiej w 1922 r.

Pracę zawodową rozpoczął w 1922 r. w Towarzystwie Przemysłu Metalowego K. Rudzki i S-ka w Warszawie, gdzie przepracował do 1948. Był kierownikiem działu technicznego w biurze polowym odbudowy mostu ks. J. Poniatowskiego przez Wisłę w Warszawie (1922-27). Jako zastępca kierownika działu montażowego w centrali firmy (1928-31) prowadził montaż mostów stalowych: kolejowego przez Wartę w Koninie, kolejowego na rz. Białej pod Tuchowem, na linii kolejowej Bydgoszcz – Gdynia, na Dniestrze w Zaleszczykach, konstrukcji stalowych na stadionie sportowym Legii w

Warszawie i na peronach stacji Zbąszyń oraz suwnic kolejowych we Lwowie i w Warszawie. Będąc wicedyrektorem technicznym firmy (1932-46) zajmował się montażem wielkich mostów na Wiśle, wraz z robotami kesonowymi: w Puławach, Włocławku, Toruniu i Płocku. Jako naczelnny dyrektor firmy (1946-48) odbudowywał zniszczone mosty i inne obiekty, m.in. współpracował z Państwowym Przedsiębiorstwem „Mostostal” przy odbudowie mostu kolejowego na Wiśle w Toruniu i mostów przez Odrę Wsch. i Zach. na autostradzie pod Szczecinem.

W l. 1948-50 był dyrektorem IV Oddziału Inżynieryjnego Państwowego Przedsiębiorstwa Budowlanego „Beton-Stal” w Warszawie, który powstał z firmy K. Rudzki i S-ka po jej przejściu przez „Beton-Stal” w 1948 r. Oddział ten wykonywał m.in. asfaltowe roboty drogowe na Trasie W-Z w Warszawie (1949), budowę żelbetowego pirsu węglowego na podporach kesonowych w porcie szczecińskim (1949) i budowę żelbetowych hal przemysłowych dla Zakładów Prefabrykacji Nowej Huty w Łęgu k. Krakowa (1950). W 1951 r., po przekształceniu IV Oddziału „Beton-Stal” w II Oddział PPW „Metrobudowa”, był przez krótki czas jego dyrektorem.

W l. 1951-68 pracował w Warszawskim Przedsiębiorstwie Konstrukcji Stalowych i Urządzeń Przemysłowych „Mostostal” na stanowiskach: kierownik zespołu inspektorów technicznych (do 1952), kierownik działu kontroli technicznej (1952-65), asystent dyrektora ds. techniczno-rozwojowych (1965-67). W czasie pracy w „Mostostalu” pełnił obowiązki opiekuna absolwentów wyższych uczelni technicznych odbywających staż w przedsiębiorstwie oraz nadzorował praktyki studentów zagranicznych. Po przejściu na emeryturę z końcem 1967 pracował nadal w tym przedsiębiorstwie na pół etatu w charakterze specjalisty ds. rozwojowych.

Brał czynny udział w życiu społecznym. Był członkiem założycielem Koła Inżynierów Dróg i Mostów przy Stowarzyszeniu Techników Polskich w Warszawie (1924) i członkiem jego władz w l. 1924-25. W czasie pracy w „Mostostalu” był przez dwie kadencje przewodniczącym Rady Robotniczej. Za pracę zawodową został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (1938), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1969) oraz złotym odznaczeniem Zasłużonego Mostostalowca (1986).

Zmarł 7.VIII.1968 r. w Warszawie i został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim.

Edmund Hera

JAN SKRZYPIŃSKI

Jan Gaudenty Skrzypiński (1891-1939), inż. mechanik, wybitny konstruktor broni, organizator przemysłu zbrojeniowego.

Urodził się 12.II.1891 r. w majątku Pólko (własność rodziny matki) w dawnym woj. warszawskim, syn Tadeusza – lekarza weterynarii i Karoliny Graban. Ukończył średnią szkołę techniczną, a w 1917 wydział mechaniczny Kijowskiego Instytutu Politechnicznego. Natychmiast po studiach podjął pracę; był: kierownikiem warsztatów samochodowych w Tarnopolu (1917), dyrektorem technicznym fabryki maszyn i narzędzi rolniczych w Kralewcu, gub. czernihowska (1917-18), kierownikiem technicznym fabryki „Pneumatyk” w Krzywym Rogu (1920-21). Po powrocie do Polski w 1921 rozpoczął pracę w Fabryce Karabinów w Warszawie, najpierw na stanowisku naczelnego inżyniera, następnie od 1928 wicedyrektora technicznego, zaś od 1932 dyrektora tej fabryki.

S. należał do gł. twórców osiągnięć zakładu obok innych dyrektorów i wicedyrektorów Fabryki Karabinów: Andrzeja Dowkontta, Stanisława Piotrowskiego, Karola Szaniawskiego, Antoniego W. Karczewskiego, Mieczysława Olszańskiego, Pawła Kosieradzkiego. Fabrykę zbudowano niemal od podstaw, ponieważ jej poprzedniczkę fabrykę „Gerlach i Pulst” Rosjanie niemal całkowicie wywieźli w 1915 r. do Rosji. Pozostały jedynie fragmenty konstrukcji. Stosunkowo szybko fabrykę odbudowano i wyposażono w nowoczesne maszyny, gł. niemieckie. Zdołano przyciągnąć do współpracy wybitnych konstruktorów broni, m.in. Bolesława Jurka, Wawrzyńca Lewandowskiego, Piotra Wilniewczyca, Józefa Maroszka, Tadeusza Felsztyna, Stanisława Rytwińskiego, Edwarda Sztekego. Produkcję uruchomiono w 1922 r., początkowo karabinów Mauser kb 98, a następnie kolejno: kbk wz. 98, rkm wz. 28, ckm wz. 30, km pilota wz. 33, km lot. wz. 36, km lot. wz. 37, lkm lot. wz. 37. Nieznana jest ogólna wielkość produkcji fabryki, wiadomo natomiast, że w l. 1923-39 sprzedano Ministerstwu Spraw Wojskowych 232.480 sztuk broni. Część produkcji wyeksportowano, m.in. do: Afganistanu, Królestwa Hedżasu, Chin, Palestyny, Urugwaju, Turcji. W 1937 rozpoczęto produkcję karabinu przeciwpancernego wz. 35. Na początku lat 30. podjęto produkcję 5 typów karabinów sportowych kbks, łącznie w l. 1931-38 wyprodukowano ich przeszło 10.600 sztuk. Od 1931 na licencji francuskiej wytwarzano maszyny do pisania; w l. 1931-38 powstało ich przeszło 8.000 sztuk. W fabryce zatrudniano w 1923 r. – 1637, a w 1939 r. – 2231 pracowników.

S. zajmował się nie tylko stroną techniczną produkcji, ale także konstruowaniem broni. Dzięki niemu ustalono, że ckm Browninga nie był chroniony w Polsce patentem i w ten sposób uniknięto opłaty licencyjnej. S. posiadał kilka patentów na broń lub jej części. Największym jego sukcesem konstrukcyjnym było opracowanie wraz z inż. Piotrem Wilniewczycem dwóch pistoletów. Pierwszy to ViS (początkową nazwę pochodzącą od pierwszych liter

nazwisk W i S zmieniono później na życzenie Departamentu Uzbrojenia Ministerstwa Spraw Wojskowych na VIS, co po łacinie znaczy „siła”) o kalibrze 9 mm, długości 200 mm i 8-nabojowym magazynku. Pistolet, opatentowany 8.II.1932 r., wszedł na uzbrojenie armii polskiej. Fabryka Broni w Radomiu wyprodukowała do wybuchu II wojny światowej ok. 18.000 pistoletów, zaś Niemcy w okresie okupacji dalszych 310.000 sztuk. Oprócz tego pewna ilość została zmontowana konspiracyjnie przez robotników z części wynoszonych potajemnie z fabryki. Druga wspólna konstrukcja Wilniewiczycy i S. to pistolet maszynowy MORS (po polsku to nazwa ssaka, po łacinie „śmierć”) o kalibrze 9 mm, długości 840 mm, z 25-nabojowym magazynkiem. Patent uzyskano 15.II.1938 r., wiosną 1939 Fabryka Karabinów w Warszawie wykonała pierwszą partię próbną, z której 36 sztuk skierowano do przetestowania w oddziałach liniowych. Seryjną produkcję zamierzano podjąć w październiku 1939. Po zakończeniu II wojny światowej nie udało się odnaleźć żadnego egzemplarza pistoletu, ani jego dok. technicznej. Obie konstrukcje nie ustępowały odpowiednikom zagranicznym.

S. napisał kilka artykułów na temat zagadnień produkcji masowej i jej kontroli, opublikował je na łamach *Przeglądu Technicznego*.

Był odznaczony Krzyżem Kawalerskim OOP (1937).

Zmarł 7.XII.1939 r. w Warszawie, został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim.

Był w małżeństwie z Janiną Morawską, lekarzem. Miał córkę Danutę Janinę, lekarzkę.

Józef Piłatowicz

ANTONI SKUDRO

Antoni Aleksander Skudro (1882-1972), inż. elektroenergetyk, organizator odbudowy energetyki po II wojnie światowej.

Urodził się 11.IX.1882 r. w Mohylewie na Podolu, syn Jerzego i Malwiny. Ukończył gimnazjum klasyczne w Kiszyniowie, po czym studiował na wydziale matematycznym Uniwersytetu w Kijowie, skąd w 1901 r. został relegowany za udział w wiecu studenckim. Następnie odbywał studia inżynierskie w Instytucie Politechnicznym w Kijowie, przerwane wskutek udziału w ogólnostudenckim Komitecie Rewolucyjnym w 1905 i wyjazdu za granicę (do Szwajcarii). Po ogłoszeniu amnestii powrócił do Kijowa i w 1910 ukończył wydział mechaniczny ze specjalizacją w elektroenergetyce.

Pracę zawodową rozpoczął S. w charakterze inż. montażowego w oddziałach znanych firm elektrotechnicznych AEG w Kijowie i Siemens-Halske w Odessie. Był tam akwizytorem i szefem wydziału montażowego. Prowadził wówczas roboty elektroenergetyczne, m.in. budowę elektrowni, montaż turbin parowych, kotłów, silników spalinowych, a także instalacji i urządzeń elektrycznych. W 1914 został kierownikiem samodzielnego wydziału technicznego firmy Siemens-Schuckert w Sewastopolu, gdzie zajmował się robotami elektroinstalacyjnymi i budową elektrowni portowej. Tamże przeżył okres rewolucji październikowej 1917 r., a po objęciu rządów przez władze radzieckie był pełnomocnikiem państwowych przedsiębiorstw elektroenergetycznych na Ziemi Krymskiej (Tauryda).

Podczas pracy w Rosji S. był od 1910 r. członkiem Stowarzyszenia Inżynierów, a od 1917 r. członkiem Związku Zawodowego Metalowców. Działał wśród Polonii jako członek Domu Polskiego w Odessie i Sewastopolu, a w 1919 należał do grupy przedstawicielskiej rządu polskiego na Krymie z siedzibą w Sewastopolu.

Po przyjeździe do Polski w połowie 1922 r. zamieszkał w Warszawie, gdzie przez długie lata pracował w dziedzinie wykonawstwa robót elektromontażowych. Tutaj założył własne przedsiębiorstwo pod nazwą: Zakłady Elektrotechniczne inż. Antoni Skudro, w których zatrudnił monterów współpracujących z nim w Rosji. Wprowadził w tym przedsiębiorstwie system pracy akordowej, użyczał swoich brygad monterskich innym firmom elektroinstalacyjnym. Prowadzone przez niego przedsiębiorstwo zajmowało się wykonywaniem dużych robót elektrycznych w wielu gmachach i budynkach państwowych i wojskowych na terenie całego kraju, m.in. w Warszawie, Modlinie, Grodnie, Wilnie, Lwowie, Brześciu nad Bugiem, Włocławku, Poznaniu, Skarżysku Kamiennej, Równem, Gdańsku (na Westerplatte), Starachowicach, Katowicach, Krynicy, Łapach – jednocześnie w kilkudziesięciu obiektach. W 1927 r. przedsiębiorstwo zostało wpisane do rejestru handlowego Sądu Okręgowego w Warszawie jako jedno z najważniejszych, z koncesją na prowadzenie wszelkich robót elektroenergetycznych, bez ograniczenia

wysokości napięcia. W l. 1933-39 przedsiębiorstwo miało oddział w Gdyni i pododdział w Stalowej Woli (na terenie ówczesnego Centralnego Okręgu Przemysłowego). Jako doświadczony specjalista robót elektroinstalacyjnych S. był często zapraszany przez inwestorów na rzeczoznawcę i eksperta do odbioru większych robót wykonanych przez inne firmy. Był zwolennikiem konkurencji pomiędzy firmami, prowadzącej do osiągania należytej jakości wykonawstwa robót. Dzięki uzyskanej renomie i doświadczeniu wygrywał wiele przetargów ofertowych na wykonanie robót przez swoje przedsiębiorstwo. Preferował stosowanie sprzętu i urządzeń rodzimej produkcji. Był kierownikiem surowym, ale wyrozumiałym, sprawiedliwie oceniającym swoich pracowników.

Podczas okupacji niemieckiej (1939-45) firma S. wykonywała wyłącznie drobne roboty w szkołach i szpitalach oraz kończyła niektóre roboty rozpoczęte przed wybuchem wojny we wrześniu 1939 r. W czasie powstania warszawskiego w sierpniu 1944 S. przewożono do obozu w Pruszkowie, lecz zbiegł z transportu i zamieszkał w Wielgomłynie k. Radomska.

Po wyzwoleniu kraju w 1945 r. był krótko gł. energetykiem w Zakładach Południowych w Stalowej Woli, a następnie działał w grupie operacyjnej odbudowy energetyki na terenie okręgu szczecińskiego (Zjednoczenie Energetyczne Okręgu Pomorza Zachodniego z siedzibą w Białogardzie). W końcu 1945 powrócił do Warszawy, gdzie do 1949 pracował w Centralnym Zarządzie Energetyki. Następnie pracował w Przedsiębiorstwie Robót Elektrycznych (PRE), Przedsiębiorstwie Elektryfikacji Rolnictwa, Centralnym Zarządzie Montażu Urządzeń Elektrycznych i Centrali Zjednoczenia PRE "Elektromontaż" jako inspektor techniczny, st. instruktor oraz inż. produkcji. W l. 1953-55 był oddelegowany do pracy przy wykonywaniu instalacji elektrycznych w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie.

Poza pracą zawodową S. działał w organizacjach społecznych. Należał do Stowarzyszenia Techników Polskich w Warszawie i Związku Polskich Inżynierów Elektryków, a nawet był członkiem zarządu Spółdzielni Budowlanej, która ok. 1930 r. zbudowała dom mieszkalny przy ul. Raczyńskiej 56 w Warszawie (gdzie też mieściło się kierownictwo firmy S.). Od 1922 był członkiem SEP i wchodził w skład Gł. Komisji Rewizyjnej SEP. W 1937 uczestniczył w I Polskim Kongresie Inżynierów we Lwowie. Po wojnie należał do Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, Ligi Przyjaciół Żołnierza i Związku Zawodowego Metalowców. Od 1965 był rzeczoznawcą ds. jakości narzędzi i wyrobów emaliowanych przy Branżowej Komisji Rzeczoznawców ds. Jakości Wyrobów Metalowych, Blaszanych i Foto-Optycznych, a od 1970 rzeczoznawcą SIMP, którego członkiem był od 1960 r. Był członkiem Sekcji Instalacji i Urządzeń Elektrycznych przy Oddziale Warszawskim SEP, od 1963 członkiem Komisji Uprawnień Budowlanych dla Elektryków przy SEP, członkiem Centralnej Komisji Bytowej SEP (od 1949) i rzeczoznawcą w dziedzinie elektrotechniki bytowej w Izbie Rzeczoznawców SEP. Uzyskał uprawnienia budowlane w specjalności instalacji i urządzeń elektrycznych

budownictwa powszechnego (1963) do projektowania i kierowania robotami. Podczas budowy Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie działał w miejscowej Stacji Naukowo-Badawczej PAN.

Należał do Koła Wychowanków Politechniki Kijowskiej przy Stowarzyszeniu Techników Polskich w Warszawie, potem (od 1958) do Sekcji Wychowanków Politechniki Kijowskiej przy NOT (współorganizował zjazdy w 1958 i 1966 r.).

Ogłosił kilka artykułów i notatek technicznych (przeważnie w *Wiadomościach Elektrotechnicznych*), zwłaszcza o wykonawstwie robót elektrycznych w budownictwie przemysłowym oraz prefabrykowanym budownictwie mieszkaniowym. Za działalność zawodową otrzymał: Srebrny i Złoty (dwukrotnie) Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski OOP.

Zmarł 29.VII.1972 r. i został pochowany na Cmentarzu Komunalnym Powązki (dawny wojskowy).

Jerzy Kubiawski

KAROL SZANIAWSKI

Karol Szaniawski (1891-1961), inż. mechanik, organizator przemysłu zbrojeniowego i produkcji zbrojeniowej.

Urodził się 6.XI.1891 r. w Rotmistrzówce, w pow. Czerkasy na Ukrainie, syn Stefana – lekarza i Marii z Zaleskich. Po ukończeniu gimnazjum klasycznego w Elizawetgradzie (od 1934 r. Kirowograd) w 1909 został przyjęty na wydział mechaniczny Kijowskiego Instytutu Politechnicznego. W czasie studiów odbył wiele praktyk zawodowych, m.in. w hutach: Dnieprowskiej i Krzyworoskiej oraz w zbrojowni w Carycynie (Wołgograd). Po ukończeniu studiów w 1917 został przyjęty na stanowisko asystenta, a następnie wykładowcy na katedrze technologii metali KPI.

Pracował tam do 1918 r., tj. do repatriacji do Polski, gdzie po przyjeździe podjął pracę w Fabryce Maszyn do Wytrobów Betonowych „Rzewuski i S-ka” w Warszawie na stanowisku dyrektora. W 1923 przeszedł do Fabryki Karabinów w Warszawie na stanowisko kierownika obróbki mechanicznej, a w 1925 do Fabryki Broni w Radomiu, gdzie jako szef produkcji uruchomił wytwarzanie karabinu piechoty typu Mauser wz. 98. W 1929 powrócił do Fabryki Karabinów, ale na stanowisko szefa Biura Studiów i II wicedyrektora, które pełnił do 1932 i przyczynił się do uruchomienia produkcji rkm wz. 28 i ckm wz. 30. Znaczący był także jego wkład w uruchomienie i rozwój produkcji uzupełniającej, pozwalającej utrzymać moce produkcyjne i zatrudnienie fabryki dostosowane do potrzeb wojennych, a mianowicie karabinków sportowych (1931) i maszyn do pisania (1930-31), przy czym kluczową rolę w udoskonaleniu tych ostatnich odegrał inż. Paweł Kosieradzki.

W związku z rozwojem produkcji amunicji do nowych typów broni małokalibrowej, Sz. w 1932 r. przeszedł do Fabryki Amunicji w Skarżysku-

Kamiennej na stanowisko I wicedyrektora. W czasie pracy w tym zakładzie do 1936 zorganizował biuro studiów oraz kierował pracami studialnymi nad amunicją małokalibrową o dużej prędkości początkowej, przewidzianej do nowego karabinu przeciwpancernego typu Ur wz. 35.

W 1936 r. **Sz.** przeniesiono służbowo do dyrekcji Państwowej Wytwórni Uzbrojenia w Warszawie, do prac nad projektowaniem nowych zakładów zbrojeniowych, mających powstać na terenie Centralnego Okręgu Przemysłowego. W 1937 został mianowany dyrektorem Zakładów Mechanicznych, budowanych przy powstającej hucie w Stalowej Woli, przeznaczonych do produkcji armat. Do września 1939 zakłady te odpowiednio wyposażono i uruchomiono produkcję armat kilku kalibrów. Wobec dużego zapotrzebowania na młoty kuźniarskie i kuźnicze prasy korbowe, z inicjatywy **Sz.** i Marcelego Siedlanowskiego, dyr. huty w Stalowej Woli, zakupiono licencje firmy Eumuco na te maszyny i rozpoczęto uruchamianie ich produkcji.

Po zajęciu huty i zakładów przez Niemców, **Sz.** nie zgłosił się do pracy, przeniósł się natomiast do Warszawy i zatrudnił w charakterze technologa w fabryce „Parowóz”, gdzie pracował do powstania warszawskiego w 1944 r. Po wyzwoleniu w 1945 powołany został na stanowisko gł. inż. w Zakładach Mechanicznych Huty Stalowa Wola, skąd w 1950 przeniósł się do Biura Budowy Pras i Młotów w Warszawie, początkowo na stanowisko kier. biura konstrukcyjnego, a następnie gł. inż. W 1952, w związku z przekształceniem biura w Instytut Konstrukcji Mechanicznych, przeniósł się do Przedsiębiorstwa Projektowania i Budowy Zakładów Przemysłu Metalowego i Elektrotechnicznego „Prozamet” Oddział w Warszawie, gdzie w charakterze st., a następnie gł. projektanta, aż do przejścia na emeryturę w 1958, zajmował się projektowaniem działów obróbki ciężkiej, m.in. dużych przekładni zębatych, turbin, części okrętowych dla zakładów „Zamech” w Elblągu, a także działów przeróbki plastycznej dla fabryk maszyn rolniczych. Jako wybitny specjalista w dziedzinie obróbki mechanicznej i plastycznej, a także wyróżniający się znawca europejskiego rynku obrabiarkowego był wielokrotnie delegowany służbowo, zarówno przed, jak i po II wojnie światowej, do różnych zakładów i organizacji w Niemczech, Francji, Szwecji, Czechosłowacji i we Włoszech. W okresie pracy na kierowniczych stanowiskach był znany jako inicjator i propagator szkolnictwa zawodowego.

Sz. był aktywnym działaczem SIMP, w kadencji 1938/39 wchodził w skład ZG jako przewodniczący oddziału w Stalowej Woli. Po II wojnie światowej działał także w SITPH.

Za osiągnięcia w produkcji zbrojeniowej w l. 1926-32 odznaczono go Złotym Krzyżem Zasługi, a w Polsce Ludowej Krzyżem Kawalerskim OOP.

Zmarł 5.IX.1961 r. i został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim.

Małżeństwo z Reginą Morawską, siostrą żony inż. Jana Skrzypińskiego, dyrektora Fabryki Karabinów w Warszawie, było bezdzietne.

Wiesław Olszański

WOJCIECH ŚWIĘTOSŁAWSKI

Alojzy Wojciech Świętosławski (1881-1968), prof. zw. dr chemii, fizykochemik, inż. technolog, członek czynny PAU, członek rzeczywisty: Tow. Naukowego Warszawskiego, Akademii Nauk Technicznych i PAN, założyciel, prezes i członek honorowy Polskiego Tow. Chemicznego, członek honorowy naukowych tow. zagranicznych, dr h.c. siedmiu uczelni, minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego (WRiOP), senator.

Urodził się 21.VI.1881 r. w majątku rodzinnym Kiryjówka k. Lubaru na Wołyniu, jako syn Waclawa, mierniczego i zarządcy dóbr (po stracie majątku własnego) i Anieli z Rogozińskich. Ukończył klasyczne gimnazjum (1899) w Kijowie i wydział chemiczny Kijowskiego Instytutu Politechnicznego ze stopniem inż. technologa (1906). Jako student należał do postępowej Korporacji Studentów Polaków. W 1907 podczas odbywania służby wojskowej współredagował polski tygodnik *Świt*.

1.I.1908 r., na propozycję prof. W.G. Szaposznikowa, **Ś.** podjął pracę jako prywatny asystent katedry technologii barwników KPI, a w okresie IX.1908 – XII.1910 pełnił obowiązki asystenta wykładowego przy katedrze chemii nieorganicznej KPI. W tym czasie prowadził ćwiczenia z chemii fizycznej dla studentów. W 1909 uzyskał stypendium profesorskie oraz zezwolenie na prowadzenie prac dyplomowych.

W l. 1911-18 **Ś.** na stanowisku etatowego st. asystenta kierował Laboratorium Termicznym im. W.F. Ługinina w Uniwersytecie Moskiewskim. W 1912 złożył na Uniwersytecie Kijowskim egzamin magisterski i uzyskał *venia legendi*, w następstwie czego w 1913 przyznano mu stopień docenta na Uniwersytecie w Moskwie.

W prowadzonych pracach **Ś.** rozwijał rozpoczęte w Kijowie badania efektów cieplnych reakcji związków azotu, sam koncentrując się na związkach dwuazowych. Udoskonalił technikę pomiarów cieplnych, budując nowe i modernizując istniejące przyrządy. Już wówczas jako pierwszy doszedł do wniosku o konieczności prowadzenia pomiarów porównawczych wobec ustalonego wzorca, dla uniknięcia potrzeby każdorazowego wprowadzania 20 różnych poprawek. W 1917 **Ś.** przedstawił na Uniwersytecie Kijowskim pracę magisterską pt. *Диазосоединения, термохимические исследования* (Moskwa 1917), po obronie której uzyskał 22.X.1917 r. stopień dr chemii, z pominięciem tytułu magistra, choć wówczas nie było to praktykowane (był to drugi taki przypadek w historii chemii Rosji carskiej).

W okresie I wojny światowej **Ś.** brał udział w nauczaniu chemii i fizyki w trzech szkołach dla uchodźców, a po rewolucji, jako wiceprezes Polskiego Komitetu Pomocy Ofiarom Wojny w Moskwie, walnie przyczynił się do repatriacji młodzieży i nauczycieli 5 szkół średnich i 15 początkowych.

Do Warszawy **Ś.** przybył 7.VI.1918 r. i objął zaproponowaną katedrę

chemii fizycznej na wydziale chemicznym Politechniki Warszawskiej, którą kierował do 1939 r. Już 1.VI.1919 r. został mianowany prof. zwyczajnym. W l. 1919/20 i 1924/25 Ś. był dziekanem wydziału chemicznego Politechniki Warszawskiej, w r.1928/29 piastował godność rektora, a w l. 1929/32 był prorektorem tej politechniki. Od 1927, równoległe z pracą na katedrze w Politechnice Warszawskiej, Ś. zorganizował Dział Węglowy w Chemicznym Instytucie Badawczym i kierował nim do 1939.

Ś. rozwijał badania w dziedzinie termochemii, kalorymetrii, nad równowagami fazowymi i zjawiskami krytycznymi; zapoczątkował i rozwinął oryginalne techniki pomiarowe: ebuliometrię, termometrię i tonometrię. Znalazły one wielostronne zastosowanie w fizyce i chemii oraz wywarły decydujący wpływ na rozwój azeotropii i wykrycie przez Ś. poliazeotropii. Cała „rodzina” ebuliometrów Ś. znalazła zastosowanie w przodujących światowych instytucjach pomiarowych.

Ś. nawiązał ścisłą współpracę z Międzynarodową Unią Chemii Czystej i Stosowanej (IUPAC), której w l. 1928-32 i 1934-40 był wiceprezesem. Był także przewodniczącym jej Komisji Danych Fizykochemicznych (1934-38) i przewodniczącym Komisji Międzynarodowego Biura Wzorców (1938-40). W 1922 IUPAC zatwierdziła, jako międzynarodowy, zaproponowany przez Ś. wzorzec termochemiczny – kwas benzoesowy. Postulując powszechne stosowanie pomiarów porównawczych, Ś. podał kryteria dla stosowanych wzorców wtórnych, a całość zagadnienia ujął w monografii *Ebuliometria* (Warszawa 1935) i w języku angielskim *Ebulliometry* (New York 1937).

Zapoczątkował i rozwinął metody pomiarów znikomych efektów cieplnych, budując szereg mikrokalorymetrów o różnych zastosowaniach. Opracował pierwszy w języku polskim podręcznik akademicki *Chemia fizyczna t. I i II* (Warszawa 1923 i 1924), monograficzny *t. III Termochemia* (Warszawa 1928), również w języku niemieckim i francuskim (Berlin 1928, Paris 1933), *t. IV Elektrochemia* (Warszawa 1931) oraz łącznie z Mieczysławem Centnerszwerem: *Podręcznik do ćwiczeń z chemii fizycznej, termochemii i elektrochemii* (Warszawa 1920).

5.XII.1935 r. Ś. został powołany na stanowisko ministra WRiOP. Został też senatorem RP. Będąc przeciwnikiem ograniczenia autonomii uczelni przez ustawę o szkołach akademickich z 1933 r., zainicjował wiosną 1936, w osobiście przygotowanym projekcie, utworzenie przez towarzystwa naukowe niezależnej od administracji państwowej Rady Nauk Ścisłych i Stosowanych ze specjalistycznymi komitetami w celu koordynacji prowadzonych prac. W lutym 1937 doprowadził do nowelizacji ustawy z 1933, przywracając tym samym autonomię uczelniom. Przyspieszył i podwoił liczbę nominacji profesorskich.

Po wybuchu wojny, 17.IX.1939 r. Ś. znalazł się wraz z rządem w Rumunii, gdzie został internowany. W połowie marca 1940 na zaproszenie Narodowego Biura Standardów przedostał się do USA, gdzie na kolejnych semestrach jako „profesor gość” wykładał termochemię, ebuliometrię,

kalorymetrię i fizykochemię węgla kamiennego, kolejno na uniwersytetach: w Pittsburghu (Pensylwania) i w Iowa City (Iowa). W lutym 1941 powrócił do Pittsburgha, zaangażowany do pracy w Instytucie Mellona. W l. 1941-46 rozwiązał dla firmy Koopers szereg zagadnień technicznych, głównie z zakresu przeróbki smoły węglowej, zakończonych uzyskaniem dla firmy 8 patentów.

Niezależnie od tego, na własne konto opatentował konstrukcję pieca do koksowania i półkoksowania. W konsekwencji prowadzonych prac Ś. udoskonalił pomiary kriometryczne. Zbudował proste, precyzyjne kriometry: różnicowy i dilatometryczny, dzięki którym umożliwiony został postęp wiedzy o eutektykach i wykrycie polieutektyków. Podczas pobytu w USA opracował kilka monografii dotyczących tych dziedzin fizykochemii.

Po powrocie 7.XI.1946 r. do kraju Ś. wykładał w l. 1947-51 chemię fizyczną stosowaną w Politechnice Warszawskiej, a w okresie X.1947-1960 kierował katedrą chemii fizycznej Uniwersytetu Warszawskiego i zakładem fizykochemii Głównego Instytutu Chemii Przemysłowej. W l. 1955-60 był pierwszym dyrektorem Instytutu Chemii Fizycznej PAN w Warszawie (był jego inicjatorem) i kierował w nim Zakładem Fizykochemii Podstawowych Surowców Organicznych. Dominującym kierunkiem prac Ś. i jego zespołów w tym okresie było rozdzielanie i uzyskiwanie składników wysokotemperaturowej smoły węglowej. Gruntowna znajomość zjawisk azeotropii i eutektyki pozwoliła Ś. na pokierowanie opracowaniem i wdrożeniem w technice wydzielania i należytego oczyszczania najcenniejszych składników smoły – zasad pirydynowych do produkcji leków, a także szerokiego zastosowania naftalenu z nieznanymi dotąd uzyskami. Zagadnienia te Ś. zawarł w monografiach: *Metody rozdzielania i oczyszczania substancji* (Warszawa 1950), *Fizykochemia węgla kamiennego i procesu koksowania* (Warszawa 1953), *Fizykochemia smoły węglowej* (Warszawa 1956) i w języku rosyjskim i niemieckim (Moskwa 1958 i Warszawa 1959), *Azeotropia i poliazeotropia* (Warszawa 1957) i *Azeotropy and Poli-azeotropy* (Warszawa 1963) oraz w języku rosyjskim (Moskwa 1968). Oprócz monografii i podręczników na twórczość Ś. złożyło się ok. 380 publikacji specjalistycznych, w tym ok. 200 opracowanych wspólnie z pracownikami, 46 uzyskanych patentów oraz przeszło 50 wypowiedzi pedagogicznych, społecznych, gospodarczych i in.

Ś. był przyjacielem młodzieży, wytrwałym wychowawcą i pedagogiem, twórcą szkoły naukowej, z której wyszli nieżyjący już profesorowie: Alicja Dorabalska, Władysław Malesiński, Błażej Roga, Józef Salcewicz, Marian Świderek, Ignacy Złotowski, Aleksander Zmaczyński (łącznie ponad 20 profesorów) oraz ok. 100 doktorów i kilkuset magistrów, w tym wielu działaczy przemysłowych.

Ś. był organizatorem, wraz ze Stanisławem Grzymałowskim i Antonim Romanowskim, Koła Wychowanków Politechniki Kijowskiej przy STP w 1922 r. Współorganizował także Sekcję Wychowanków Politechniki Kijowskiej przy NOT w 1957. (J.F.)

Był członkiem PAU od 1923 r. (czynnym od 1927) i członkiem rzeczywistym PAN od jej utworzenia (1952), jednym z założycieli Polskiego Towarzystwa Chemicznego (1919), jego prezesem (1925), a od 1933 członkiem honorowym. Był członkiem rzeczywistym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (1922), członkiem rzeczywistym Akademii Nauk Technicznych (1923) i przewodniczącym Tymczasowego Komitetu Doradczo-Naukowego i Komitetu Naukowego Instytutu Przeciwigazowego. Był też jednym z założycieli czasopisma *Roczniki chemii* (1921). Oprócz wymienionych towarzystw krajowych był członkiem honorowym wielu towarzystw zagranicznych.

Ś. został uhonorowany doktoratami h. c.: Uniwersytetu Jagiellońskiego (1960), Politechniki Łódzkiej (1960), Politechniki Warszawskiej (1961), Uniwersytetu Humboldta w Berlinie (1960), Uniwersytetu Technicznego w Dreźnie (1959), Uniwersytetu Technicznego w Budapeszcie, Uniwersytetu w Bukareszcie i Uniwersytetu Łomonosowa w Moskwie (1966). Był także laureatem nagrody: Małej im. D.I. Mendelejewa (1910) i Fundacji im. T. Kościuszki (USA 1943) oraz nagród państwowych: indywidualnej I stopnia (1951), zespołowej II stopnia (1953), naukowej stołecznego miasta Warszawy (1959).

Ś. został odznaczony przed wojną: Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta (1925) i Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą tego orderu (1928), natomiast po wojnie: ponownie Krzyżem Komandorskim OOP z Gwiazdą (1954), Orderem Sztandaru Pracy I kl. (1955), Złotą Odznaką NOT (1963). Został także wyróżniony: Gwiazdą Orderu Republiki Hiszpanii (1934), fińskim Orderem Białej Róży z Gwiazdą, Orderem Korony Rumuńskiej z Gwiazdą, szwedzkim Orderem Gwiazdy Polarnej, węgierskim Orderem Św. Stefana z Gwiazdą, Medalem Lavoisiera (1964), Medalem J. Hanusa Czechosłowackiej AN (1967).

Na emeryturę przeszedł Ś. w 1960 r. Zmarł 29.IV.1968 r. i został pochowany w Alei Zasłużonych na Powązkach w Warszawie.

Był żonaty z Marią Olszewską (1881-1959), z którą miał córkę Janinę Żółkiewską (primo voto Ścisłowska), prof. nadzw. fizyki w Instytucie Chemii Przemysłowej (1947-73).

Witold Żółkiewski

WITOLD WIERZEJSKI

Witold Kazimierz Wierzejski (1882-1950), inż. mechanik, dyrektor Państwowych Wytwórni Uzbrojenia, prezes SIMP.

Urodził się 28.II.1882 r. we wsi Derebczyn w pow. jampolskim na Podolu jako syn urzędnika cukrowni. Uczęszczał do gimnazjum realnego w Winnicy, gdzie jako uczeń V klasy zorganizował nielegalną bibliotekę polską, która była zaopatrywana w konspiracyjne wydawnictwa PPS. W 1900 r. W. otrzymał maturę i wstąpił na wydział mechaniczny Instytutu Politechnicznego w Kijowie. W czasie studiów należał do Korporacji Studentów Polaków Uniwersytetu i Instytutu Politechnicznego w Kijowie, współpracował ze związaniem z korporacją polskim lewicowym tygodnikiem *Świt* (1906-08). W., jako przedstawiciel polskiej młodzieży w zarządzie Akademickiej Biblioteki Politechnicznej, przeforsował decyzję o założeniu w niej działu polskiego. Należał do głównych organizatorów powstałego po 1905 Związku Gniewańskiego (nazwa pochodzi od cukrowni „Gniewań” w pobliżu Winnicy), będącego związkiem zawodowym pracowników umysłowych w rolnictwie i przemyśle rolnym na Ukrainie, stojącym na gruncie idei niepodległości Polski. Pełnił w tym związku przez trzy lata funkcje członka zarządu i generalnego sekretarza, był współredaktorem czasopism wydawanych przez związek: *Współczesna Praca*, *Zjednoczenie* i *Pracownik*. Po kilku latach Związek Gniewański został rozwiązany przez władze carskie.

W. zaliczono do czołowych działaczy socjaldemokratycznych wśród studentów polskich w Kijowie. Ostro zwalczał politykę endecji w czasie wyborów do I Dumy Państwowej na początku 1906 r., polemizując na jednym z wieców z samym Romanem Dmowskim. Konsekwencją tak aktywnej działalności politycznej W. był dwukrotny pobyt w więzieniu w 1903 i 1907 r. oraz cztery wydalenia z uczelni i towarzyszące im nadzory policyjne. Dopiero w 1912 udało mu się ukończyć studia. Działalności młodzieży w Kijowie dotyczyła publikacja W.: *Fragments z dziejów polskiej młodzieży akademickiej w Kijowie 1834-1920* (Warszawa 1939).

Po uzyskaniu dyplomu W. objął stanowisko wicedyrektora w jednej z większych cukrowni na Podolu. W 1914 r. przeszedł do przemysłu maszyn i narzędzi rolniczych, od 1916 pracował w fabryce w Jekaterynosławiu (później Dniepropietrowsk), zajmując kolejno stanowiska: konstruktora, szefa biura technicznego i dyrektora. Tamże bardzo aktywnie działał społecznie w Polskim Klubie Demokratycznym (1500 członków); jako jego prezes doprowadził do zjednoczenia organizacji polskich na terenie Ukrainy południowej w Radę Organizacji Polskich, został jej wiceprezesem i kandydatem na posła do – pozostałego jedynie w projektach – sejmu polskiego na Ukrainie. W okresie walk bolszewików z gen. Denikinem, wiosną 1919 r., W. zdołał skłonić bolszewicką radę rewolucyjną do wyłączenia Polaków z mobilizacji. Brał udział w Zjeździe Techników Polaków w Moskwie 23-28.IX.1917 r., wygłaszając w

sekcji ekonomicznej referat: *Odbudowa ekonomiczna Polski*.

Po powrocie do Polski w połowie VII.1919 r. **W.** zamieszkał w Warszawie i pracował kolejno: jako dyrektor techniczny Kooperacji Rolnej, od 1920 r. w firmie „Zawadzki Jan i Sp. – Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych”, zaś w 1922 r. zorganizował Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych w Warszawie, Lublinie i Sierpcu, którego został dyrektorem. Równocześnie w latach 20. był członkiem zarządu Zakładów Mechanicznych „Ursus” i Tow. Akc. Gostyński i S-ka, a od 1922 r. wchodził w skład rady Sp. Akc. Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi.

W. aktywnie działał w powstałym 11.IX.1920 r. Polskim Związku Przemysłowców Metalowych (PZPM), początkowo był zastępcą członka Zarządu Głównego, od 1923 wszedł w skład Zarządu Oddziału Warszawskiego, w l. 1924-29 był członkiem rady związku. Działalność w PZPM skupił w grupie II: Wytwórnice Maszyn i Narzędzi Rolniczych, wchodził w skład jej zarządu i komitetu wykonawczego, zaś w l. 1927-29 sprawował funkcję prezesa zarządu tej grupy. Z inicjatywy tej grupy utworzono 8.XI.1921 r. miesięcznik *Maszyny Rolnicze*, w którego redakcji znalazł się **W.**, podpisując numery za wydawców. Zasiadał w radach i zarządach wielu firm, m.in. w: Zakładach Mechanicznych „Ursus” Sp. Akc., Tow. Przemysłu Włókienniczego w Zgierzu, Sp. Akc. „Lana”, Izbie Handlowej Polski i ZSRR, Izbie Handlowej dla Bliskiego Wschodu i w Banku Gospodarstwa Krajowego.

Przełom w karierze **W.** związany był z wyborem 1.VI.1926 r. prof. Ignacego Mościckiego na prezydenta, któremu marszałek J. Piłsudski oddał pod osobisty nadzór cały przemysł zbrojeniowy. Mościcki, mając do **W.** nieograniczone zaufanie, przyczynił się do mianowania go w 1927 dyrektorem naczelnym Państwowych Wytwórni Uzbrojenia (PWU) i utrzymania go na tym stanowisku, mimo konfliktów z władzami wojskowymi, do wybuchu II wojny światowej. PWU było przedsiębiorstwem wielozakładowym, składającym się z czterech wytwórni: Państw. Fabryki Karabinów w Warszawie, Państw. Fabryki Broni w Radomiu, Państw. Fabryki Amunicji w Skarżysku i Państw. Fabryki Sprawdzianów w Warszawie. Poza Państw. Fabryką Karabinów pozostałe zakłady były obiektami zupełnie nowymi, uruchomionymi w l. 1925-27. PWU – wyposażone w najnowsze maszyny i urządzenia – należały do najnowocześniejszych przedsiębiorstw przemysłowych w Polsce. Produkowały liczne rodzaje broni, poczynając od pistoletów ręcznych, na sprzęcie artyleryjskim kończąc. Dzięki inwestycjom dokonywanym w l. 1927-38 PWU szybko rozwijały się, a majątek tego przedsiębiorstwa powiększył się trzykrotnie. Znacznie wzrosła liczba zatrudnionych, z 6838 osób w 1930 r. do 12.579 w 1938 r., w tym 10.914 robotników oraz 1665 inżynierów i urzędników. PWU znajdowały się w rzędzie największych przedsiębiorstw przemysłowych w Polsce. Sukcesy swoje odnotowały PWU m.in. dzięki fachowości, wiedzy i zdolnościom organizacyjnym **W.** Forsował on i zdołał obronić (przy poparciu I. Mościckiego i wicepremiera E. Kwiatkowskiego)

pogląd, że wojsko nie powinno zajmować się wytwarzaniem uzbrojenia, lecz dawać przemysłowi zamówienia, co wywoła konkurencję, a przez to lepszą i tańszą produkcję. **W.** był związany politycznie z lewicą sanacyjną; gdy 27.VI.1928 r. nastąpiło połączenie Związku Naprawy Rzeczypospolitej z Partią Pracy i utworzono Zjednoczenie Pracy Wsi i Miast, **W.** wszedł w skład jego Zarządu Głównego.

W. wydatnie przyczynił się do rozwoju całego przemysłu zbrojeniowego w Centralnym Okręgu Przemysłowym (COP). Zasiadał we władzach różnych przedsiębiorstw, np. w latach 30. był członkiem zarządu Tow. Starachowickich Zakładów Górniczych; jako członek zarządu Zjednoczenia Elektrowni Okręgu Radomsko-Kieleckiego wiele uwagi poświęcał elektryfikacji COP i budowie pierwszej w Polsce linii najwyższego napięcia 150 kV z Mościc do Starachowic, przedłużonej następnie do Warszawy.

Działalność społeczną **W.** początkowo skoncentrował na utworzonym 3.XII.1932 r. Tow. Wojskowo-Technicznym, gdzie wchodził w skład pierwszego zarządu, potem w l. 1934-37 był prezesem SIMP, ożywiając znakomicie jego działalność i przekształcając w organizację masową. Potrafił zgromadzić wokół siebie grono młodych, aktywnych działaczy. Za jego kadencji liczba członków SIMP wzrosła z 371 w końcu 1934 r. do 1115 w X.1937. Regularnie odbywały się zjazdy mechaników polskich, powołano do życia wiele nowych kół i sekcji, rozszerzono wydatnie akcje odczytowe, powołano do życia nowe miesięczniki: *Wiadomości SIMP* (1934) i *Przegląd Mechaniczny* (1935), w którym **W.** należał do komitetu redakcyjnego. Przyczynił się do zorganizowania I Polskiego Kongresu Inżynierów we Lwowie 12-14.IX.1937 r. i I Polskiego Kongresu Techników w Warszawie 3-4.XII.1938, wchodził także w skład ich komitetów honorowych. **W.** interesował się problemami naukowej organizacji pracy; 28.IV.1930 wybrano go członkiem zwyczajnym Inst. Naukowej Organizacji.

Po wybuchu II wojny światowej **W.** opuścił Polskę i udał się do Francji, gdzie zorganizował przy Związku Polaków we Francji Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Polskich na Emigracji z siedzibą w Marsylii i był jego prezesem. Po klęsce Francji znalazł się w Anglii, ale o jego działalności w tym kraju niestety nic nie wiadomo; można jedynie przypuszczać, że był jednym z wielu polskich inż. wspierających swoją wiedzą angielski przemysł zbrojeniowy.

Po zakończeniu II wojny światowej **W.** rzucił – wśród inż. nie zamierzających powrócić do kraju – pomysł zorganizowania grupy fachowców przemysłu zbrojeniowego i zaoferowania ich usług różnym krajom podejmującym rozbudowę przemysłu wojskowego. Długie pertraktacje z kilkoma placówkami dyplomatycznymi dały pozytywny rezultat jedynie w Argentynie. **W.** w imieniu 16 inżynierów podpisał umowę na 2 lata z Direccion General de Fabricaciones Militares w Buenos Aires. Członkowie tej grupy przybywali do Argentyny w okresie od X. do XII.1947 r. **W.** podjął pracę w

fabryce broni w Rosario, gdzie zajmował się organizacją produkcji. Równocześnie włączył się w działalność powstałego 12.VII.1947 Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Polskich w Argentynie (SITP), gdzie w l. 1948-50 pełnił funkcję prezesa. Na lata te przypada najlepszy okres rozwoju SITP; osiągnęło ono w 1950 r. największą liczbę członków – 267 oraz rozwinęło szeroką działalność zawodową. Z inicjatywy **W.** zorganizowano akcję odczytową, obejmującą nie tylko członków SITP, ale także kadre inżynierską fabryk argentyńskich, dzięki czemu inżynierowie polscy zdobyli uznanie w argentyńskim środowisku technicznym. W VII.1948 **W.** zaproponował utworzenie czasopisma *Technika* i stanął na czele jego komitetu redakcyjnego. Trudności finansowe spowodowały, że pierwszy i jedyny numer ukazał się dopiero pod koniec 1950 r., a więc już po śmierci **W.**

W Polsce został odznaczony Medalem Niepodległości (1933) i Złotym Krzyżem Zasługi (1937).

W. zmarł w X.1950 r. w Argentynie. Jego żona Jadwiga, będąca aktywną działaczką Rodziny Technicznej (kobieca organizacja samopomocowa i kulturalna funkcjonująca przy SITP) po śmierci męża powróciła do Polski. W l. 1953-63 SITP fundowało stypendium im. **W.** dla studenta pochodzenia polskiego, uczącego się na argentyńskiej wyższej uczelni technicznej.

Józef Piłatowicz